مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

نورمحمد غفوري

۲۰۲۶/۱۱/۱۳

د سیاسي سیستم د فعالیت څرنګوالی

(پنځمه‌برخه)

۴ . د سیاسي سیستم (د سیاسي نظام) د فعالیت څرنګوالی

سیاسي سیستم د یوه منظم، پرله‌پسي او متقابل بهیر له لارې فعالیت کوي. په دې بهیر کې د ټولنې اړتیاوې، غوښتنې او ستونزې د سیاسي موضوعاتو په توګه مطرح کېږي، اړوند بنسټونه یې ارزونه کوي، د حل لپاره پرېکړې او پالیسۍ جوړېږي او وروسته د دغو پرېکړو د پلي کېدو او پایلو څارنه او ارزونه ترسره کېږي.

په بل عبارت، سیاسي سیستم د ټولنې غوښتنې او اړتیاوې په سیاسي پرېکړو، قوانینو او عامه پالیسیو بدلوي او هڅه کوي چې د هغو له لارې د ټولنې ستونزو ته ځواب ووایي. دغه بهیر یو اړخیز نه دی، بلکې د خلکو، سیاسي بنسټونو او دولتي ادارو ترمنځ متقابل تعامل پکې ترسره کېږي. د پالیسیو د پلي کېدو پایلې بېرته د ټولنې او سیاسي سیستم پر اړیکو اغېز کوي او د نویو غوښتنو او پرېکړو زمینه برابروي.

د سیاسي سیستم د فعالیت بهیر په عمومي توګه په لاندې پراوونو وېشل کېدای شي:

۴.۱ . د اړتیاوو او غوښتنو څرګندېدل

د سیاسي سیستم فعالیت د ټولنې د اړتیاوو، غوښتنو او ستونزو له څرګندېدو پیلېږي. په هره ټولنه کې خلک او ټولنیزې ډلې د خپلو ورځنیو تجربو، اقتصادي او ټولنیزو شرایطو او ژوند د اړتیاوو له مخې له بېلابېلو ستونزو سره مخ کېږي او د هغو د حل غوښتنه کوي. دغه غوښتنې کېدای شي د ښوونې او روزنې، روغتیایي خدمتونو، امنیت، کارموندنې، اقتصادي عدالت، سیاسي ګډون، بشري حقونو، زیربناوو او نورو عامه موضوعاتو په اړه وي.

خلک خپلې غوښتنې د بېلابېلو لارو سیاسي سیستم ته رسوي؛ لکه د ټاکنو له لارې، د سیاسي ګوندونو او مدني ټولنو په وسیله، د رسنیو له لارې، د عامه غونډو او سولەییزو لاریونونو په ترڅ کې، د عریضو او غوښتلیکونو په وړاندې کولو او یا له دولتي ادارو سره د مستقیمو اړیکو له لارې.

په دې پراو کې د خلکو غوښتنې د سیاسي سیستم لپاره د معلوماتو او سیاسي فشار سرچینه جوړوي. دغه غوښتنې سیاسي بنسټونو ته څرګندوي چې ټولنه له کومو ستونزو سره مخ ده او له حکومت او نورو سیاسي بنسټونو څخه څه ډول اقدامات غواړي.

د بېلګې په توګه، که په یوه سیمه کې د ښوونځیو د نشتوالي له امله خلک د خپلو ماشومانو د زده‌کړې له ستونزې سره مخ وي، نو د سیمې اوسېدونکي کولای شي خپله غوښتنه د سیمەییزو شوراګانو، رسنیو، مدني ټولنو او دولتي ادارو له لارې مطرح کړي. په دې توګه، یوه سیمەییزه ټولنیزه ستونزه په سیاسي غوښتنه بدلېږي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

۴.۲ . د ستونزو ارزونه او د لومړیتوبونو ټاکل

د ټولنې ټولې غوښتنې او ستونزې په یوه وخت او په یوه اندازه نه شي حل کېدای؛ ځکه سیاسي سیستم له محدودو مالي، بشري، اداري او تخنیکي سرچینو سره مخ وي. له همدې امله، اړوند سیاسي او دولتي بنسټونه باید مطرح شوې ستونزې وارزوي او د اهمیت، اړتیا او شته امکاناتو له مخې ورته لومړیتوبونه وټاکي. په دې پراو کې د هرې ستونزې د پراخوالي، ټولنیزو او اقتصادي پایلو، د اغېزمنو خلکو شمېر، د حل امکاناتو، اړینو سرچینو او د ستونزې د نه حل کېدو احتمالي زیانونو ارزونه ترسره کېږي.

د لومړیتوبونو ټاکل یوازې یوه تخنیکي او اداري موضوع نه ده، بلکې مهم سیاسي اړخ هم لري. ببلابېلې ټولنیزې ډلې، سیاسي ګوندونه او د ګټو ډلې ښایي د خپلو اړتیاوو، ارزښتونو او ګټو له مخې د یوې ستونزې په اړه ببلابېل نظرونه ولري. له همدې امله، د لومړیتوبونو ټاکل ډېرې وخت د سیاسي بحثونو، مذاکرو او د ببلابېلو ګټو د همغږۍ غوښتنه کوي.

د بېلګې په توګه، یوه ټولنه ښایي د ښوونځیو د نشتوالي، بېکارۍ، روغتیایي خدمتونو د کمښت او د سړکونو د خرابوالي له ستونزو سره مخ وي. اړوند سیاسي بنسټونه باید د دغو ستونزو د بېړنیوالي، ټولنیزو پایلو، د حل د لګښتونو او شته امکاناتو له مخې مشخص کړي چې کومې ستونزې باید لومړی حل شي.

په دې توګه، د ستونزو ارزونه او د لومړیتوبونو ټاکل سیاسي سیستم ته دا زمینه برابروي چې محدودې سرچینې په منظم ډول وکاروي او هغو موضوعاتو ته لومړیتوب ورکړي چې د ټولنې لپاره ډېر اهمیت لري.

۴.۳. د پرېکړو او پالیسیو جوړول

کله چې یوه ستونزه د سیاسي سیستم په لومړیتوبونو کې شامله شي، نو د هغې د حل لپاره د مناسبو لارو او بدیلو انتخابونو ارزونه پیلېږي. په دې پراو کې سیاسي مشران، دولتي اداري، متخصصان، قانون جوړوونکي او اړوند بنسټونه د ستونزې د حل له پاره په بحث، مشوره او تصمیم نیونه کې برخه اخلي.

لومړی د ستونزې اصلي علتونه څېړل کېږي، اړوند معلومات راټولېږي او د حل ببلابېلې لارې پېژندل کېږي. وروسته د هرې حللارې احتمالي ګټې، زیانونه، لګښتونه، اغېزې او د پلي کېدو امکانات ارزول کېږي.

د دغو ارزونو پر بنسټ یوه یا څو مناسبې لارې ټاکل کېږي او د اړتیا له مخې د قانون، عامه پالیسۍ، پراختیایي پروګرام، ستراتیژۍ یا اداري پرېکړې بڼه غوره کوي.

د پرېکړو د کیفیت لپاره اړینه ده چې د خلکو نظرونه، علمي او څېړنیز معلومات، اساسي قانون او حقوقي اصول، مالي امکانات، ټولنیز شرایط او احتمالي پایلې په پام کې ونیول شي. همدارنګه، د پرېکړو په بهیر کې د شفافیت، حساب ورکونې او عامه مشارکت رعایت د پرېکړو د مشروعیت او منلو کچه پیاوړې کوي.

په ډیموکراتیکو سیاسي نظامونو کې د پرېکړو او پالیسیو جوړول عموماً د عامه بحثونو، مشورو، سیاسي استازیتوب، پارلماني څېړنو او قانوني تصویب له لارې ترسره کېږي. خو په هغو سیاسي نظامونو کې چې د خلکو او سیاسي ډلو ګډون محدود وي، د پرېکړو واک تر ډېره د محدودو سیاسي او حکومتي کړیو په لاس کې متمرکز وي.

د بېلګې په توګه، که یوه سیمه د بېکارۍ له لوړې کچې سره مخ وي، حکومت کولای شي د ستونزې د حل لپاره د حرفوي زدهکړو پروګرام، د کوچنیو کاروبارونو د ملاتړ طرحه، د پانګونې هڅوونکې پالیسي او د کاري فرصتونو د رامنځته کولو پروګرامونه وارزوي. وروسته د شته امکاناتو او احتمالي پایلو له مخې مناسبه تګلاره غوره او د پلي کېدو لپاره تصویب کړي.

په دې توګه، د پرېکړو او پالیسیو جوړولو پراو هغه مرحله ده چې د ټولنې اړتیاوې او سیاسي غوښتنې په رسمي دولتي پرېکړو او عملي تګلارو بدلېږي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

۴.۴ .د پرېکړو او پالیسیو پلي کول

د سیاسي نظام د فعالیت په بهیر کې د پرېکړو او پالیسیو له جوړولو او تصویب وروسته د هغو د عملي کولو پراو پیلېږي. په دې پراو کې ټاکل شوي پرېکړې او پالیسۍ له نظري او رسمي حالت څخه عملي ډګر ته لېږدول کېږي او اړوند دولتي اداري، اجرائیوي بنسټونه، دولتي کارکوونکي او نور مسؤل ارګانونه د ټاکل شویو موخو د ترلاسه کولو لپاره لازم اقدامات ترسره کوي.

د پالیسیو د اغېزمن پلي کېدو لپاره یو لړ اداري، مالي، بشري او تخنیکي شرایطو ته اړتیا ده. په دې شرایطو کې د مسؤلیتونو او صلاحیتونو روښانه وېش، د اړیني بودیجې برابرول، د بشري او تخنیکي سرچینو تنظیم، د فعالیتونو لپاره د مشخص مهالوېش جوړول، د اړوندو ادارو ترمنځ همغږي او د عملي فعالیتونو دوامداره څارنه شامل دي.

په دې پراو کې د دولتي ادارو اداري وړتیا، د کارکوونکو مسلکي پوهه، د مدیریت کیفیت، د قانون حاکمیت او د خلکو همکاري مهم رول لري. که مسؤلیتونه په سمه توګه ووېشل شي، سرچینې په مناسب ډول وکارول شي او اړوندې اداري له یو بل سره همغږی ولري، د پالیسیو د بریالي پلي کېدو امکانات زیاتېږي.

د یوې پالیسۍ بریالیتوب یوازې د هغې په بڼه طرحه او تصویب پورې تړلی نه دی، بلکې د پلي کولو پر څرنګوالي او کیفیت هم اړه لري. ځینې وختونه یوه پالیسي په نظري او تخنیکي لحاظ مناسبه وي، خو د بودیجې د نشتوالي، اداري کمزورۍ، فساد، د مسؤلیتونو د نه روښانتیا، د ادارو ترمنځ د همغږۍ د نشتوالي یا د خلکو د نه همکارۍ له امله په عملي ډګر کې خپلې ټاکل شوې موخې نه شي ترلاسه کولای.

د بېلګې په توګه، که حکومت د بېکارۍ د کمولو لپاره د حرفوي زدهکړو او مسلکي مهارتونو د پراختیا یوه ملي پالیسي تصویب کړي، نو د هغې د پلي کولو لپاره باید اړوندې اداري مشخصې شي، بودیجه ورته ځانګړې شي، مسلکي روزونکي او اړین تخنیکي امکانات برابر شي او د روزنیزو پروګرامونو د ترسره کولو لپاره مشخص پلان جوړ شي. همدارنګه، باید وڅارل شي چې څومره کسان روزل شوي او تر روزنې وروسته یې څومره د کار فرصتونه ترلاسه کړي دي.

له همدې امله، د پالیسیو د پلي کولو بهیر باید له پیل څخه تر پایه په منظم ډول مدیریت او وڅارل شي، څو د پلي کېدو خنډونه پر وخت وپېژندل شي او د هغو د له منځه وړلو لپاره لازم اقدامات ترسره شي.

په دې توګه، د پرېکړو او پالیسیو پلي کول هغه پراو دی چې د سیاسي سیستم رسمي پرېکړې په عملي فعالیتونو او خدمتونو بدلوي او د ټولنې د اړتیاوو د پوره کولو لپاره زمینه برابروي.

۴.۵ . د پایلو ارزونه

د سیاسي سیستم د فعالیت په بهیر کې د پرېکړو او پالیسیو له پلي کېدو وروسته د هغو د پایلو ارزونه ترسره کېږي. د دې پراو اساسي موخه دا ده چې معلومه شي، پلي شوې پالیسۍ تر کومه بریده خپلې ټاکل شوې موخې ترلاسه کړې دي او د ټولنې پر وضعیت یې څه ډول اغېزې کړې دي.

په دې پراو کې ارزول کېږي چې اصلي ستونزه څومره حل شوې، د پالیسي له پلي کېدو څخه کومې مثبتې او منفي پایلې رامنځته شوې، ټاکل شوې بودیجه په اغېزمن ډول کارول شوې او که نه، او د پلي کولو په بهیر کې له ټاکل شویو موخو او پلانونو څخه کوم انحراف رامنځته شوی دی که نه.

د پایلو د ارزونې لپاره بېلابېل معیارونه او شاخصونه کارول کېږي. په دغو معیارونو کې د پالیسۍ د موخو د ترلاسه کېدو کچه، د مالي لګښتونو تناسب، د سرچینو د کارونې اغېزمنتیا، ټولنیزې او اقتصادي پایلې، د خلکو رضایت او د خدمتونو د کیفیت بدلون شامل دي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

د بېلګې په توګه، که حکومت د بېکارۍ د کمولو لپاره د حرفوي زده‌کړو یو پروګرام پلي کړی وي، نو د هغه د ارزوني پر مهال باید معلومه شي چې څومره کسانو په پروګرام کې ګډون کړی، څومره کسانو مسلکي مهارتونه ترلاسه کړي، څومره کسان په کار ګومارل شوي او د پروګرام د پلي کولو لګښتونه د ترلاسه شویو پایلو په پرتله څومره وو.

د پایلو ارزونه یوازې د یوې پالیسۍ د بریا یا ناکامۍ د معلومولو لپاره نه ده، بلکې د سیاسي سیستم د اصلاح، زده‌کړې او راتلونکو پرېکړو د بڼه کولو لپاره هم ځانګړی اهمیت لري. د ارزوني له لارې هغه نیمګړتیاوې، خنډونه او ستونزې پېژندل کېږي چې د پالیسۍ د پلي کېدو پر کیفیت یې منفي اغېز کړی وي. وروسته د همدې موندنو پر بنسټ د پالیسۍ د اصلاح، دوام، پراختیا یا بدلون په اړه پرېکړې ترسره کېږي.

همدارنګه، د پایلو ارزونه د حکومت د حساب ورکونې او شفافیت د پیاوړتیا وسیله هم ده؛ ځکه خلک او اړوند ځارونکي بنسټونه کولای شي د حکومتي پرېکړو او لګول شویو عامه سرچینو د پایلو په اړه معلومات ترلاسه کړي.

په دې توګه، د پایلو ارزونه د سیاسي سیستم د فعالیت یوه مهمه برخه ده چې د پالیسیو د اغېزمنتیا کچه څرګندوي، د حکومت د فعالیتونو د اصلاح زمینه برابروي او د راتلونکو پرېکړو لپاره اړین معلومات چمتو کوي.

د مختلفو پراوونو ترمنځ اړیکه

د سیاسي سیستم د فعالیت په تشریح کې لومړی د خلکو غوښتنې او اړتیاوې څرګندېږي، بیا د هغو ارزونه او د لومړیتوب ټاکنه کېږي او په پای کې د حل لپاره پرېکړې او پالیسۍ جوړېږي. په راتلونکو پراوونو کې د دغو پالیسیو پلي کول، ځارنه او ارزونه هم د همدې بهیر بشپړوونکي برخې دي.

د سیاسي سیستم د فعالیت په بهیر کې د خلکو د اړتیاوو څرګندونه، ارزونه او د لومړیتوبونو ټاکل، د پرېکړو او پالیسیو جوړول ، د هغو پلي کول او د پایلو د ارزوني پراوونه یو له بل سره مستقیم تړاو لري.

مهمه پایله داده چې د نتایجو ارزونه د سیاسي سیستم د فعالیت وروستی پراو نه ګڼل کېږي؛ بلکې د ارزوني موندنې بېرته د سیاسي سیستم د معلوماتو او پرېکړو بهیر ته داخلېږي. په دې توګه، د پخوانیو پالیسیو د پایلو له ارزوني څخه د نویو اړتیاوو د پېژندلو، د لومړیتوبونو د بیا ټاکلو او د راتلونکو پالیسیو د بڼه کولو لپاره ګټه اخیستل کېږي.

نور محمد غفوری

۲۰۲۶/۱۱/۱۱ ز کال

نوټ: دا لیکنه پاته شپږمه برخه هم لري

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ